

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
Харківське історико-філологічне товариство

*Випуск присвячений пам'яті
професора Сергія Івановича Дорошенка,
доктора філологічних наук,
заслуженого діяча науки і техніки України*

Український СВІТ

у наукових парадигмах

Збірник наукових праць

Випуск 11/2024

УДК 811.161.2 + 39 (477)
ББК 81.411.1 + 63.5 (4УКР)

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК №3281 від 18.09.2008.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Маленко Олена, д-р філол. наук, проф. (Харків)
(головний редактор);
Борисов Володимир, канд. філ. наук, доц. (Харків)
Голобородько Костянтин, д-р філол. наук, проф. (Харків)
Єрмоленко Світлана, д-р філол. наук, проф. (Київ)
Кравець Лариса, д-р філол. наук, проф. (Берегове)
Лисиченко Тетяна, канд. філол. наук (Харків)
Марцин Світлана, канд. філол. наук, доц. (Харків)
Нестеренко Наталя, канд. філол. наук, доц. (Харків)
Новиков Анатолій, д-р філол. наук, проф. (Глухів)
Піддубна Вікторія, канд. філол. наук, доц. (Харків)
Полозова Олена, канд. філол. наук, доц. (Харків)
Сюта Галина, д-р філол. наук, пров. наук. співроб. (Київ)
Ткач Ольга, канд. філол. наук, доц. (Харків)
Умрихіна Любов, канд. філол. наук, доц. (Харків)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Нелюба Анатолій, докт. філол. наук, професор; Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.
Степаненко Микола, докт. філол. наук, професор; Національний університет біоресурсів і природокористування України.
Шевченко Лариса, чл.-кор. НАН України, д-р філол. наук, професор; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Ухвалили до друку:

Редакційна Рада Харківського історико-філологічного товариства
(*протокол № 1 від 25 березня 2024 року*)

учена рада українського мовно-літературного факультету
імені Г. Ф. Квітки-Основ'яненка Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди (*протокол № 8 від 29 березня 2024 року*)

У 41 **Український світ у наукових парадигмах:** Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Вип. 11. — Харків: ХНПУ; ХІФТ, 2024.— 288 с.

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
вул. Валентинівська, 2, м. Харків, Україна, 61168

ISBN 978-966-1630-65-8

© Автори матеріалів, 2024
© Макет Т. Лисиченко, 2024
© Обкладинка У. Мельникова, 2024

СЕКЦІЯ V

ПРОБЛЕМИ ЛІНГВОДИДАКТИКИ Й СУЧАСНИЙ СТАН ДОСЛІДЖЕНЬ У ЦІЙ ГАЛУЗІ

*Обраному на початку своєї вишівської
викладацької діяльності науково-педагогічному напрямку
(українська мова та методика її навчання
в закладах освіти різного рівня)*

*Сергій Іванович Дорошенко залишався вірним
упродовж свого професійного шляху.
Він збагатив методичну скарбничку словесників
численними працями, де вдумливо й переконливо
висловив свої міркування щодо викладання в школі
різних розділів мовознавства, зокрема фонетики,
лексикології, граматики, а також стилістики*

Лідія Лисиченко

Жанна Горіна

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін;
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»
zghorina444@gmail.com

Ніна Босак

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін;
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»
nina.bosak@ukr.net

Аліна Діхтяр

магістрантка;
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

БУКТРЕЙЛЕР ДО БАЛАДИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА «ТОПОЛЯ» ЯК ІНСТРУМЕНТ СТИМУЛЮВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ

У теперішній ситуації суцільної експансії цифрової доби, а отже, і зменшення ролі та місця читання творів художньої літератури в житті сучасних підлітків, зміни інформаційної, комунікативної і загальної культурної поведінки школярів професійне освітянське середовище, вчителі-словесники, методисти і небайдужі батьки шукають спільні шляхи стимулювання читацької активності учнів, прагнуть зробити читання більш престижною культурно-дозвіллевою звичкою дітей цифрового покоління (Н. Грона, В. Кизилова, Ж. Клименко, Г. Клочек, О. Куцевол, О. Ніколенко, Л. Нежива, Л. Овдійчук, О. Ісаєва, О. Семєног, Г. Токмань, Т. Шарова, Т. Яценко та ін.).

Читацька допитливість, активність, яку учні проявляють на шкільних уроках української мови і літератури, формуються внаслідок їхньої пошуково-пізнавальної діяльності, стимулюються стійким інтересом, мотивацією до читання художньої літератури, а також й за допомогою використання в освітньому процесі інноваційних технологій «не тільки для розваг та дозвілля, але й для організації навчання», — слушно зазначає С. Бондар [Бондар 2003, с. 8]. До того ж, одна з компетентностей учня, прописана в концептуальних засадах НУШ, інформаційно-цифрова, охоплює такі складники: по-перше, медіаграмотність, що включає в себе оброблення інформації (її пошук, осмислення, зберігання); по-друге, обов'язковим є використання цифрових ресурсів (ПК і ПЗ); уміння працювати з базами даних; розумітися на кібербезпеці, авторському праві, інтелектуальній власності і т. под.; використовувати інноваційні форми комунікації в різних сферах (від електронної пошти до блогів).

Сучасні засоби навчання й вивчення мови і літератури, розраховані на аудіовізуальне сприймання інформації, давно увійшли до складу комп'ютерних

мультимедійних технологій, які використовують учителі в мовно-літературній освітній практиці, комбінуючи традиційні методи з інтерактивними прийомами стимулювання навчальної і дослідницької діяльності учнів, як-от: інтелектки, інфографіка, віммельбухи, лепбуки, хмарина слів, фрагменти художніх, документальних, мультиплікаційних стрічок, відеосюжети з веб-ресурсів, мобільні застосунки з плей- і подкастами, кроссенс, сенкан тощо [Горіна 2021].

Одним із поширених сьогодні творчих завдань є колективне складання буктрейлера — короткого відеоролика, створеного за сюжетом книги, або у вигляді відеоанотації, тизера, який переказує в довільній формі інформацію за мотивами художнього тексту, і має на меті промоцію книги та популяризацію культури читання в суспільстві (Л. Базиль, А. Бессараб, Т. Білушак, Г. Гич, Н. Головченко, М. Варданян, А. Землянська, К. Сізова, А. Філатов). Попри схожість у тлумаченні самого терміна, слід відзначити достатню розгалуженість дослідницьких підходів щодо класифікаційних параметрів розподілу буктрейлерів: а) за змістом (розповідні, інформаційні, концептуальні, мотивувальні, атмосферні); б) за способом візуального відтворення тексту (ігрові, неігрові, мультиплікаційні, графічні); в) за тематикою (сучасна література, дитяча література, художня класика, мережева (цифрова) література); г) за авторством (на основі власного твору або за текстом іншого письменника) [див. ще Білушак, Радковець 2021; Головченко 2020].

З безпосереднім акцентом на освітній формат, буктрейлери розподілено на *фактографічні*, що містять найбільш упізнавані моменти сюжетної лінії твору, потому мають схожість з анотацією, яка супроводжується ілюстраціями і музикою, завдяки яким читач дізнається про головні події; *емоційно-чуттєві*, які передають почуттєву атмосферу художнього твору, потому головне їх призначення полягає у відтворенні широкого спектру емоцій та настроїв головних героїв; *ідейно-тематичні*, переважно скеровані на розкриття змісту й ідейної спрямованості твору, світоглядної позиції і мистецької візії автора. Науково виправданим, на нашу думку, є пропонуване розмежування щодо аналізу буктрейлерів за відповідними науковими напрямками: перший — розглядає буктрейлер як мультимедійну презентацію у ярмарково-виставковій діяльності автора; другий — як інструмент популяризації бібліотечної діяльності; третій — як ефективну маркетингову технологію промоції книжкових видавництв і видавничої продукції; четвертий — як комунікаційну стратегію популяризації книги автором у мережевому середовищі; п'ятий, який безпосередньо стосується предмета нашого дослідження, порушує питання освітньої ролі і місця буктрейлера як інструмента стимулювання і підвищення читацької активності учнів [Білушак, Радковець 2021, с. 248 – 249].

Розмірковуючи над розробленням методики стимулювання читацької активності учнів, визначимо кілька переваг використання буктрейлера як одного з інструментів з модернізації мовно-літературної галузі у ЗЗСО:

1. Мотивація учнів: буктрейлери формують читацьку моду на знакові твори художньої літератури, допомагають відтворити загадкову атмосферу,

створити мотиваційну інтригу, розставляючи потрібні акценти сюжету, що простимулює учнівський інтерес до подальшого читання твору.

2. Візуалізація: буктрейлери дають можливість візуально сконструювати в уяві головний сюжет й «оживити» образи головних персонажів, допомагають учням краще уявити місце події і відтворити атмосферу певного часового періоду, що є важливими для інтерпретації літературного твору.
3. Розвиток критичного мислення: після перегляду буктрейлера за мотивами вивчених програмних творів, учні можуть поділитися своїми читацькими враженнями або висловити припущення щодо причин панування певних літературних течій, конкретних жанрів, мистецьких стилів, тем.
4. Реклама книги: буктрейлери можуть виступити захопливою мультимедійною рекламою книги, забезпечуючи взаємодію зі шкільною бібліотекою, що активізує контакти художнього твору з ширшим колом читачів.
5. Креативність: використання буктрейлерів також сприяє творчій самореалізації учнів з різними типами мислення, розвитку їхніх інтелектуальних і мовленнєвих здібностей, віртуальних і діалогових форм комунікації.

Реалізація творчого проекту зі створення буктрейлера як інтерактивної технології й випереджувального завдання-анонсу до вивчення балади Т. Шевченка «Тополя» здійснювалася в 7 класах на базі ЗЗСО №26, №35, №63 Одеської міської ради. Важливим аспектом експериментальної роботи було дотримання рекомендацій щодо покрокового втілення проекту, прописаних у пам'ятці зі створення навчального буктрейлера:

1. Зазначте назву, автора, жанр, мотиви рекомендації цієї книги читачам-одноліткам.
2. Обдумайте сценарій буктрейлера, пропишіть сюжет, анотацію книги або слоган, головними моментами яких має бути інтрига, що стимулюватиме в інших бажання прочитати всю книжку до кінця.
3. Доберіть ілюстративний матеріал (фоторепродукції, відскановані ілюстрації зі шкільного підручника або художнього тексту, пошук шаблонів зображень, скріншотів відеофрагментів із мережевих стоків або приклади, створені власноруч).
4. Запишіть музичний супровід із накладеною мелодією, закадровим голосом або, при потребі, з іншими звуковими спецефектами.
5. Змонтуйте відео, користуючись обраним програмним забезпеченням для створення відеокліпу або монтажу відеоряду (Movavi Video Editor, Sony Vegas Pro для Windows або Windows Movie Maker, iMovie, Pinnacle Studio, Powtoon, Canva).
6. Дотримуйтесь позиції авторського права на інтелектуальну власність (Рис. 1):

Рис. 1. Пам'ятка зі створення навчального буктрейлеру

Наступним кроком було створення складу творчої групи учнів (5–7 осіб), визначення обсягу роботи, розподіл обов'язків відповідно до їхніх індивідуальних уподобань та рівня володіння інформаційними технологіями. Оскільки балада «Тополя» невелика за обсягом, то для розроблення проекту зі створення буктрейлера було рекомендовано взяти не якийсь фрагмент, а увесь художній твір. Так, частина учасників робочої групи сконцентрувалася на добиранні готового або створенні власного ілюстративного матеріалу для відеоряду. Інші учні взяли на себе роль редакторів і сценаристів, концентруючись здебільшого на композиції сюжету, ключових текстових моментах, добиранні цитат до слайд-шоу, які пізніше було додано до ілюстративного матеріалу буктрейлера. Решта семикласників зайнялася монтажем у створенні відеокліпу: обрізка та склеювання відео, накладання аудіофайл з музичним та іншими звуковими ефектами, додаванням переходів, вставкою титрів або написів і т. под.

Останній етап експериментальної роботи з реалізації творчого проекту — це безпосередня презентація готового буктрейлера на уроці з української літератури в 7-му класі під час вивчення вивчення балади Т. Шевченка «Тополя».

Мета уроку:

- ознайомити учнів із життєвим і творчим шляхом Тараса Шевченка;
- активізувати пошуково-дослідницьку діяльність учнів;
- розвивати навички аналізу й інтерпретації літературного твору;
- виховувати шанобливе ставлення до шедеврів національної спадщини.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. Організаційний момент

- Привітання учнів.
- Перевірка готовності до уроку.

II. Вступна частина

Актуалізація знань. Вікторина «Що мені вже відомо про Шевченка?».

III. Оголошення теми й мети уроку

IV. Основна частина

1. Вивчення відомостей із теорії літератури: поняття «балада».
2. Прослуховування балади «Тополя» у професійному виконанні акторів-читців і колективне обговорення емоцій, які вона викликала в слухачів.
3. Актуалізація мотиваційних резервів учнів. Презентація за qr-кодом творчою учнівською групою створеного буктрейлера до балади «Тополя»:

4. Обговорення вражень та емоцій, які викликав буктрейлер, на що надихнув, до яких роздумів підштовхнув, які читацькі асоціації спричинив.
5. Обговорення буктрейлера:
 - Що зацікавило вас у переглянутому відеоролику?
 - Чи спонукав він вас до прочитання самого тексту балади й чим саме?
6. Завдання для вмотивованого читання: Після прочитання Шевченкової балади подумайте, чи вдалося авторам буктрейлера передати почуття головної героїні художнього тексту та заінтригувати читача.
7. Аналіз тексту балади Т. Шевченка «Тополя».
 - Розбір структури балади.
 - Виявлення основних тем та художніх образів.
 - Розвиток критичного мислення учнів за допомогою прийому «тонкі запитання» (Хто? Що? Де? Коли? Чи було?) і «товсті» (проблемні):
Тонкі запитання:
 - Де росла тополя? (*край дороги серед поля*)
 - Де відбулася зустріч молодиці з козаком? (*під вербою*)
 - Яка пташка виспівувала, поки дівчина виходила з хати? (*соловейко*)
 - До кого поет звертається в баладі? (*до молодих дівчат*)
 - Як Шевченко характеризує тополь? (*гнучка, тонка*)
 - З чим автор порівнює широке зелене поле? (*з морем*)
 - Скільки років закохана молодиця чекала свого козака? (*два роки*)
 - Який народний обряд згадується в баладі? (*сватання*)

- Що замислила головна героїня, коли дуже страждала? (*втопитися*)
- Як дівчина перетворилася на тополю? (*випивши зілля ворожки*).

Товсті запитання:

- Як автор описує щирість почуттів молодої дівчини і козака?
- Навіщо матері було видавати доньку заміж за старого багатія?
- Чому дівчина протестує проти рішення матері?
- Чому молодиця вирішила звернутися до ворожки?
- Ворожка, на вашу думку, є уособленням нечистої сили? Чому?
- Чи можна вважати баладу «Тополя» застереженням дівчатам? Чому?
- Які ознаки жанру балади з казково-фантастичними подіями?

V. Заклучна частина. Саморефлексія пізнавальної діяльності:

- Я сьогодні дізнався (-лася) про
- Цікавим для мене було
- Складним для мене виявився матеріал про

VI. Домашнє завдання:

Підготувати мультимедійну презентацію про Тараса Шевченка та його внесок в українську літературу.

Підсумовуючи результати запровадження творчого проекту зі створення буктрейлера як освітньої технології й випереджувального завдання-анонсу до ознайомлення з художнім текстом у загальноосвітніх навчальних закладах, відзначимо, що цей новий формат рекламно-демонстраційного характеру, який, по суті, інтегрує візуальне мистецтво, художню образність тексту й нові інформаційно-комунікаційні технології, сьогодні вже довів свою методичну доцільність й ефективність використання у шкільній мовно-літературній освіті.

Натомість, конкуруючи з традиційною мультимедійною презентацією, яка здебільшого характеризується інформаційним навантаженням, буктрейлер як захопливий формат культурно-просвітницького характеру значно розширює педагогічні можливості вчителя-словесника для розкриття креативних здібностей сучасних читачів підліткового віку, сприяє розвитку їх ініціативності, самостійності та вмінь дистанційного медіапроекування й взаємодії у складі команди. Для того щоб оцінити рівень впливу освітнього буктрейлера на учнів — потенційних читачів рекламованої книги, була проведена експериментальна робота щодо реалізації творчого проекту з вивчення балади Тараса Шевченка «Тополя», результати якої дозволяють сформулювати такі висновки: учні вкрай позитивно сприймають буктрейлери, які певним чином стимулюють їхню читачську активність або, щонайменше, пробуджують інтерес до читання художньої літератури шляхом уведення в освітній процес позапрограмної видовищної інформації із залученням різноманітних комп'ютерних програм і мобільних застосунків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білушак Т. М., Радковець О. І. Буктрейлер як мультимедійна реклама в популяризації книги автором у середовищі Інтернету. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Т.32 (71) №1 Ч.3. 2021. С. 247–252.
2. Бондар С. П. Перспективні педагогічні технології в шкільній освіті: Навчальний посібник. Рівне : Тетіс, 2003. 200 с.
3. Варданян М. В. Буктрейлер як засіб підвищення читацької активності майбутніх учителів початкової школи в навчанні дитячої літератури. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2018. Т. 64. №2. С. 39–47.
4. Головченко Н. І. Формування компетентного учня-читача шляхом міжпредметної взаємодії у процесі вивчення української літератури. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/720407/1/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%....pdf>
5. Горіна Ж. Д. Освітні тренди і комунікативно-візуальне середовище нових медіа: монографія. *Стратегічні напрями розвитку сучасної української лінгводидактики*. Тернопіль : Підручники і посібники, 2021. С. 77–86. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/19634/1/8_Horina.pdf

Анна Жукова

працівник ЗСУ;
викладачка кафедри іноземних мов
та військового перекладу;
Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного;
здобувачка ступеня доктора філософії;
Львівський національний університет імені Івана Франка
annetta000@gmail.com

**ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ
ДЛЯ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

Упродовж останніх років в умовах війни, що триває на території України, значно розширилося та активізувалося військове співробітництво нашої держави з іншими країнами, головним чином, із членами Північноатлантичного Альянсу. Сьогодні професійна діяльність військовослужбовців Збройних Сил України передбачає їх участь у воєнних завданнях, переорієнтацію підготовки військ за стандартами НАТО та розширення міжнародних контактів. У зв'язку з цим з'являється потреба належного рівня володіння особовим складом іноземними мовами. Саме тому на сучасному етапі у системі військової освіти Збройних Сил України вагоме значення надається вивченню курсантами вищих військових навчальних закладів іноземних мов, зокрема англійської як домінуючої мови міжнародного спілкування.

Проблема навчання іноземних мов у військових навчальних закладах є предметом наукового дослідження низки вітчизняних науковців. Так, проблемами

СЕКЦІЯ IV**СУЧАСНІ ВИКЛИКИ****В ДІАЛЕКТОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ. 221****Катерина Каруник**

ДІАЛЕКТОЛОГІЧНИЙ КЛЮЧ РОЗУМІННЯ:

ФЕДОТ ЖИЛКО ТА ЮРІЙ ШЕВЕЛЬОВ ПРО ДІАЛЕКТНУ

ОСНОВУ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ 222

Дмитро Костусяк

АТРИБУТИВНІ СИНТАКСИЧНІ ОДИНИЦІ

З ПОСЕСИВНИМ ЗНАЧЕННЯМ

У ВОЛИНСЬКО-ПОЛІСЬКИХ ГОВІРКАХ. 227

СЕКЦІЯ V**ПРОБЛЕМИ ЛІНГВОДИДАКТИКИ****І СУЧАСНИЙ СТАН ДОСЛІДЖЕНЬ У ЦІЙ ГАЛУЗІ 232****Жанна Горіна, Ніна Босак, Аліна Діхтяр**

БУКТРЕЙЛЕР ДО БАЛАДИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА «ТОПОЛЯ»

ЯК ІНСТРУМЕНТ СТИМУЛЮВАННЯ

ЧИТАЦЬКОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ 234

Анна Жукова

ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

ДЛЯ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ 240

Оксана Калиновська

СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

МОВНОКОМУНІКАТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ

СТУДЕНТІВ-НЕФІЛОЛОГІВ 243

Олена Маленко

ЗМІСТ ШКІЛЬНОЇ МОВНОЇ ОСВІТИ:

ЛІНГВІСТИЧНА ТЕОРІЯ VS ПРАКТИЧНЕ ЗАСВОЄННЯ

УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (НА МАТЕРІАЛІ ОПАНУВАННЯ

ТЕМИ «ФОНЕТИКА» В 5 КЛАСІ НУШ). 247

Наталя Нестеренко

ПИТАННЯ МОВНИХ НОРМ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ

СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ РЕДАКТОРСЬКО-ЖУРНАЛІСТСЬКОГО

СПРЯМУВАННЯ 251

Тетяна Рудюк

ДО ПИТАННЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПРИНЦИПІВ

АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ УКРАЇНИ. 254